

О. Д. МХИТАРЯН

г. Николаев

**МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ КОРРЕКЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ
ЛИТЕРАТУРЫ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

В статье рассмотрены теоретико-прикладные аспекты методического обеспечения организации познавательного процесса при изучении украинской литературы учащимися 5–6-х классов с низким уровнем знаний. Определены преимущества и ограниченные возможности действующих учебных программ, разработанных учебников и перспективных методических пособий по украинской литературе. Результатом аналитического обзора определена необходимость совершенствования учебно-методического комплекса по предмету в направлении внедрения методической модели формирования литературных знаний и умений в учащихся с низкой успеваемостью.

Ключевые слова: учащиеся с низким уровнем литературных знаний и умений, коррекционное обучение украинской литературе, учебные программы, школьные учебники, методические пособия.

Стаття надійшла до редколегії 17.08.2015

УДК 378

Я. М. НАХАЄВА

м. Тернопіль

nachajeva@mail.ru

**ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ЛІКАРІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ**

У статті розглядається проблема актуальності і перспективності використання технологій розвитку критичного мислення, організації самостійної роботи та інформаційно-симуляційних завдань на заняттях із латинської мови в медичному вищому навчальному закладі, представлено сучасний інноваційний інструментарій, який використовується викладачами, подано різноманітні завдання, що сприяють удосконаленню професійної мовної підготовки майбутніх лікарів.

Ключові слова: розвиток критичного мислення, організація самостійної роботи, інформаційно-симуляційні методи.

Ситуація, що склалася в охороні здоров'я на сучасному етапі, актуалізує необхідність підготовки фахівців медицини, здатних успішно і ефективно реалізувати себе у стрімко мінливому високотехнологічному світі. Перед вищими медичними навчальними закладами стоїть першочергове завдання щодо забезпечення впровадження нових педагогічних технологій та інноваційних підходів, спрямованих на формування у кожного студента здатності виробляти свою лінію професійної поведінки з опорою на моральні переконання, ціннісні орієнтації та професійні навички збереження здоров'я і життя людей.

У сучасній науковій літературі, присвяченій проблемам управління інноваційними процесами у сфері освітньої діяльності [2], відзначається складність і багатоаспектність

даного процесу. Особлива увага зосереджена на тому, що інноваційний підхід до навчання студентів повинен бути системним і охоплювати всі аспекти навчально-виховної роботи при підготовці майбутніх фахівців, при цьому повинні бути переглянуті теоретичні та практичні підходи до змісту освіти, професійно-педагогічної підготовки викладачів, розробки нових технологій і методів навчання [1; 2; 5; 6; 8]. Дану проблематику активно вивчають В. Беспалько, І. Богданова, Л. Буркова, В. Вакуленко, О. Пехота, Л. Пироженко, О. По-метун, Л. Свенсон, Г. Селевко, С. Сисоєва та ін.

Однак аналіз наукових джерел засвідчив, що серед робіт, які присвячені дослідженню інноваційних методів навчання студентів-медиків використовувати медичну термінологію, ще не було.

Метою статті є характеристика інноваційних методів підготовки майбутніх лікарів до використання медичної термінології.

На сучасному етапі розвитку вищої медичної освіти актуальним є посилення вимог до підготовки компетентних майбутніх лікарів. Компетентність фахівця охоплює не тільки фахові знання та вміння, а й такі якості, як самостійність, відповідальність, ініціатива, співробітництво, вміння вчитися, логічно мислити, відбирати і використовувати інформацію тощо. З цією метою у вищій школі використовуються педагогічні інновації, наприклад, технологія розвитку критичного мислення, технологія організації самостійної роботи студентів, інформаційно-симуляційна технологія та ін. Науковці стверджують, що інноваційні технології можуть використовуватись у навчальному процесі вищих навчальних закладів [8], а методи і прийоми, що складають їх основу, доцільно адаптувати відповідно до напрямку підготовки студентів.

Говорячи про використання на кафедрі латинської мови Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського згаданих вище інноваційних технологій, ми маємо на увазі сукупність методів, прийомів і засобів, які не тільки підвищують якість освіти, а й допомагають формуванню професійних, загальнокультурних і мовленевих компетенцій [7, 3–7] студентів-медиків. Методична база впроваджених у навчальний процес технологій розвитку критичного мислення і організації самостійної роботи студентів характеризується використанням наступних методів.

I. Метод «Кошик ідей, понять, імен, термінів». Цей метод організації індивідуальної або групової роботи студентів використовується для актуалізації їх досвіду і знань. Викладач окреслює ключове поняття досліджуваної теми і пропонує студентам за певний час написати якомога більше слів або виразів, пов'язаних, на їхню думку, із запропонованим поняттям. У результаті, на дошці формується кластер (пучок), який відображає необхідну сукупність знань студентів з поданої теми, що дає змогу викладачу діагностувати рівень їхньої підготовки, використовувати отриману схему в якості опори під час пояснення нового матеріалу. Метод застосовувався на

заняттях латинської мови при складанні «Кошиків термінів» із узгодженим і неузгодженим означенням. Студентам пропонувалася вправа, під час виконання якої вони мали змогу вибирати терміни з неузгодженим означенням, інші – з узгодженим.

II. Метод «Позначки на полях». Цей метод зручний для самостійного розбору нової теми і складання конспекту, оскільки дає змогу студентам відстежувати своє розуміння прочитаного тексту. Окремі абзаци або речення в тексті (конспекті) були позначені спеціальними маркувальними знаками. Наприклад, знаком «галочка» студенти відзначали інформацію, яка їм уже відома; знаком «плюс» підкреслювались нові знання, нова інформація; знаком «мінус» відзначено те, що йде врозріз із уявленнями студентів; знаком «питання» зазначалося те, що залишилося незрозумілим і вимагає додаткових відомостей, викликає бажання дізнатися докладніше. Зазначений метод вимагає від студентів активно й відстежувати власне розуміння матеріалу в процесі читання завдання. Використання окресленого методу давало змогу поліпшити якість самостійної роботи й спонукати студентів до розуміння й аналізу медичної термінології. Метод застосовувався викладачами для самостійної роботи студентів у процесі вивчення тем «Короткий нарис історії латинської мови» та «Створення греко-латинської медичної термінології». Питання, поставлені до тієї чи іншої теми, дали змогу зрозуміти, що знань, отриманих на занятті, недостатньо, щоби добре володіти фаховими термінами, і це стимулює майбутніх лікарів до пошуку відповідей на питання, у додаткових джерелах інформації.

III. Метод «Графічні схеми». За допомогою різних графічних схем можна наочно і зрозуміло пояснити практично будь-яку тему. Складання графічних схем є дуже зручним методом, оскільки у кожної людини та чи інша проблема представлена в голові схематично. До того ж складання графічних схем допомагає перетворити догматичне мислення в критичне, творче. Так, схема фішбоун (англ. *fishbone* – риб'яча кістка, риб'ячий скелет), запропонована японським ученим К. Ішикава, допомагає структурувати навчальний процес, показати внутрішні зв'язки.

Наприклад: голова – тема заняття; верхні кісточки – основні поняття теми; нижні кісточки – сутність (значення) понять; хвіст – розуміння (узагальнення).

Іншим видом графічних схем є кластери (англ. *cluster* – рій, гроно, скупчення). Поняття «кластерний аналіз» увів математик Р. Тріон. Це об'єднання декількох однорідних елементів, яке може розглядатися як самостійна одиниця з певними властивостями. Наприклад: латинський прикметник «очищений» має різні варіанти перекладу, залежно від іменника, з яким узгоджується наведений вище прикметник.

Подані види графічних схем були використані в процесі вивчення дисципліни «Латинська мова». При цьому викладач іноді сам пояснював теоретичний матеріал за допомогою графічної схеми, а іноді це пропонувалося зробити самостійно студентам. Наприклад, педагог подав нову тему «Показники чоловічого роду третьої відміни» у вигляді графічної схеми «фішбоун». Наступні теми «Показники жіночого та середнього роду третьої відміни» студенти оформляють «фішбоуном» самостійно. Майбутнім лікарям пропонувалося самостійно вибрати той вид графічної схеми, який здається найбільш зручним для вивчення нової теми. Майбутні лікарі за допомогою наведених вище схем успішно засвоювали медичну термінологію відповідного заняття.

IV. Метод «Сінквейн». Сінквейн – це вірш, що складається з п'яти рядків. Знайомлячи студентів із сінквейнами, викладач спочатку пояснює, як пишуться такі вірші. Потім наводить декілька зразків. Після цього педагог пропонує майбутнім лікарям написати сінквейн самостійно. Для окремих осіб це завдання видавалося важким. Ефективним засобом введення сінквейна був поділ групи на пари. Обравши тему для сінквейна, кожному учаснику надавалось 5–7 хвилин для його написання. Це дало їм можливість поговорити про те, що вони написали, і ще раз критично розглянути дану тему. Крім того, використання цього метода спонукало студентів прислухатися один до одного, співставити ідеї інших зі своїми та вміти їх пов'язувати. Сінквейн є швидким і потужним інструментом для рефлексії, синтезу й узагальнення понять та ін-

формації. Під час роботи за цим методом спостерігалася активна дискусія.

V. Метод «Складання ментальної карти заняття». Ментальні карти є зручним інструментом для структурування інформації у візуальній формі. Кожен студент може представити інформацію так, щоб її легко було запам'ятати. Ментальна карта заняття – це відображення самостійної творчої діяльності, «розумовий продукт» індивідуума. Ментальні карти (в оригіналі *MindMaps*) розроблені знаменитим ученим, консультантом із питань інтелекту і психології навчання Т. Б'юзеном. Зустрічаються варіанти перекладу *MindMaps* як «інтелект-карти», «розумові карти» або «карти розуму». Ментальні карти містять не тільки наочне подання інформації, але й узагальнення, систематизацію великих обсягів інформації. Ментальні карти виконували роль конспекту, опорної схеми і використовувалися на будь-якому етапі заняття.

Викладачі латинської мови пропонували студентам оформити теоретичний матеріал деяких занять у вигляді *MindMaps*, використовуючи не тільки зошит і ручку, а й кольорові олівці, ручки, фломастери, листи формату А 4, роз'яснювальні малюнки, щоб зробити карту зрозумілою та інформативною. За допомогою ментальних карт були оформлені такі теми: «Види клінічних термінів», «Суфікси прикметників у клінічній термінології» і «Грецькі суфікси в клінічній термінології». Деякі ментальні карти занять були складені вельми незвично. Наприклад, одна студентка оформила ментальну карту заняття за грецькими суфіксами в клінічній термінології у вигляді барвистого хвоста павича. Кожне його перо було зафарбоване окремим кольором, що дозволяло легше виділити кожен суфікс. Були варіанти оформлення теми даних занять в образі квітки, дерева, метелика, ліани з квітами, причому різні кольори і розташування об'єктів ментальної карти мали особливу важливість і сенс із точки зору укладача. Студенти відзначили, що за допомогою ментальної карти їм простіше запам'ятовувати навчальний матеріал, легше в ньому орієнтуватися і реально оцінювати обсяг необхідної інформації.

Наведемо приклади інших інноваційних методів, які використовувались у викладанні

латинської мови в Тернопільському державному університеті імені І. Я. Горбачевського, акцентуючи увагу на тому, що у першому семестрі виправдано починалась робота з більш легких за суттю завдань та методів роботи і далі переходила до складніших – у сферу прояву студентами критичного мислення і вироблення комплексних лінгвістичних навичок:

1. Активність у застосуванні отриманих знань підтримується наступною домовленістю: після знайомства з правилами читання і постановки наголосу всі нові слова і речення студенти читають без первинного читання викладача. При вказівці на помилку в читанні студенти шукають правильний варіант самостійно без промовляння викладачем.

2. При вивченні лексики робиться акцент на пошук латинізмів в українській і англійській мовах. Порівняння дозволяє бачити фонетичні закономірності при запозиченні та знати вибір орфограми в мові-рецепторі. Наприклад, *absorbio* – поглинання, порівняння українською абсорбція; *invitare, promitto (promisi)* – запрошувати, обіцяти (обіцяв), пор. англ. *invite, promise*. Латинізми записуються в особистому словнику латинської мови, який студенти складають поступово протягом обох семестрів. Він представлений у вигляді таблиці і містить словникові форми різних частин мови, переклад, латинізми в українській мові та західноєвропейській, що вивчається.

3. У доступних студентам підручниках [5; 6] морфологія традиційно починає викладатися з іменника. За нашою методикою для знання і перекладу простих речень, тобто розуміння-застосування, відразу аналізується дієслово в теперішньому часі з системою відмінювання, включаючи дієслово «бути». Після вивчення іменника та прикметника I і II відмін з цієї теми і аналогічних інших завдань «Знайдіть і виправте помилку в узгодженні іменника і прикметника» дозволяється застосувати отримані знання з морфології та аналізувати з наступним доведенням правильне узгодження форм.

Застосування й аналіз системно відпрацьовувалися за допомогою вправ і тестових завдань на вибір або відповідність. Наприклад, для дієслова *amo*, (I дієвідміна), виберіть форму інфінітива – *amere, amire, amare*; співставте частини мови та граматичні хара-

ктеристики – іменник у множині, прикметник жіночого роду, займенник середнього роду, дієслово наказового способу. Метод провокацій реалізується, наприклад, у домашньому завданні на I–II відміни іменників та прикметників, в якому зустрічаються форми III відміни. Метою використання цього методу було отримання нових знань шляхом порівняння з уже вивченим матеріалом. Студенти при відповіді: «я не знайшов у словнику / знайшов, але сумніваюся, чи те слово вибрав / знайшов, але не зрозумів» отримували завдання: порівняти і прокоментувати різницю в закінченнях словникових форм іменників та прикметників у формах називного і родового відмінків однини.

4. Переклад виразів і текстів є не першочерговим завданням, а підсумковою діяльністю. На розвиток аналітичного мислення спрямовувалися завдання при будь-якому граматичному розборі: не знаючи лексичних значень слів, за граматичними ознаками знайти присудок і підмет у реченні, обґрунтувати свій вибір. При поясненні студенти мали змогу продемонструвати знання і розуміння форм слів, зіставити однакові та різні морфемно-закінчення, методом виключення визначити граматичну основу. Далі вони планували послідовність розбору з урахуванням частин мови, передбачуваних за формами (кількість складів у слові, наявність закінчення, місце розташування в реченні). Наприклад: *Pedibus timor addi talas* – однина дієслова визначається за закінченням, I і IV слово стоять у формах непрямих відмінків множини з урахуванням закінчень, отже, підмет – *timor*. В іншому випадку потрібне порівняння словникових форм для однакових словоформ у реченні: *In colae terrae naturam scientiis superant*. При перекладі дієслова і порівнянні семантики слів з омонімічними закінченнями прояснюються їх формальні характеристики: множина називного відмінка, співвідносна з множиною дієслова, і однина родового відмінка.

5. Розумінню і запам'ятовуванню характеристик частин мови сприяв метод промовляння морфологічних ознак слова вголос латинською мовою. Під час аналізу неправильної відповіді важливим методичним прийомом була пропозиція визначити і виправити помилку самостійно, обмінятися думками з

одногогрупниками. На заняттях часто використовувався метод запитально-відповідального мислення, при якому навідні запитання стимулювали студента до пошуку правильних відповідей і приводили до розуміння матеріалу. На перевірку розуміння нової теми спрямовувалися запитання після її викладу, сформульовані іншими словами. Наприклад, запитання «За якою формою дієслова визначається основа перфекта?»; «У всіх дієслів вона однакова?» припускають, що студенти співвідносять їх з інформацією про необхідність прибрати закінчення *-i* для визначення. Завдання викладача – при труднощах виконання вправи з'ясувати у студента причину: 1) незрозуміле саме запитання; 2) незрозумілий матеріал або складний його пошук.

Уточнення питання або його конкретизація з наступним повторенням відбувалися за допомогою використання таких завдань: Знайдіть в словнику чотири форми дієслів, порівняйте закінчення, визначте основу перфекта, дайте відповідь на запитання.

6. Вправи, спрямовані на синтез знань та їх застосування, припускали складання фраз латинською мовою. Наприклад, після вивчення I і II відмін іменників і прикметників пропонувалося скласти словосполучення з поданих у початковій словниковій формі цих частин мови, погодивши з потрібними граматичними характеристиками, і провідмінити його: *costaverum* → *costavera*. Більш складний варіант завдання – підготувати картку з 6 відмінками і 2 числами, наведеного вище словосполучення, дати словникові форми в називному відмінку іменника і прикметника.

Робота в парі після обміну картками полягала в тому, що студенти отримували завдання: 1) створити словосполучення; 2) вписати всі його словоформи в графі картки; 3) перевірити виконане в одногогрупника, поставити запитання на порівняння форм, відмінностей у закінченнях та ін.

Після проведення контрольної роботи з латинської мови запропонувати скласти рецептурний рядок із використанням кількох професійно-спрямованих слів у медичній практиці. У кінці першого семестру студенти вже могли скласти фразу з 5–6 різних частин мови, в кінці другого – були можливі переклади на латину багатослівних фраз.

7. Порівняння з граматиною української мови відбувалося при поясненні будь-якого нового матеріалу. Наприклад: Які характеристики дієслова відсутні, подібні або додані в латині в порівнянні з ознаками українського дієслова? Що спільного в українському і латинському узгодженні іменників і прикметників? Чи збігаються при узгодженні відміна та закінчення іменників і прикметників? Чим відрізняється система відмінків у латині у порівнянні з українською мовою?

Життєво необхідним у даний час є впровадження в практику підготовки майбутнього лікаря симуляційних методів навчання (симуляція – від лат. *simulatio* – видимість, удавання). Програма впровадження високотехнологічної медичної допомоги диктує необхідність обов'язкового попереднього навчання на тренажерах і симуляторах. Переваги впровадження фантомно-симуляційного навчання в освітній простір медичного ВНЗ очевидні, оскільки дозволяють студентам, які успішно пройшли необхідну теоретичну підготовку, набувати й удосконалювати практичні навички, отримані на тренажерах (фантомах і муляжах). Багаторазове повторення однієї і тієї ж клінічної ситуації дає можливість довести практичні навички до автоматизму.

Робота на муляжах, фантомах і тренажерах дала змогу студентам повернутися у вихідну точку в разі допущення ними помилки. Реальність підготовки визначалась за допомогою використання високотехнологічних фантомів і муляжів, що моделюють різні клінічні випадки і фізіологічні реакції організму хворого, конкретні органічні і функціональні відхилення в системі життєдіяльності пацієнта. Віртуальні тренажери допомагають студентам відпрацювати всі необхідні маніпуляції і довести їх до автоматизму. У розпорядженні майбутніх лікарів є як прості тренажери для відпрацювання практичних навичок, так і глибоко спеціалізовані тренажери з комп'ютерним забезпеченням. Відбувається злиття інформаційних та симуляційних методів. Одним із інструментів професійно-лінгвістичного навчання студентів є медичні трансляції конференцій, матеріалів із діючих операційних, що дає можливість студентам-медикам не лише спостерігати за ходом і перебігом

операції в режимі реального часу, а й брати участь у обговореннях з використанням медичних термінів, доцільних у таких випадках.

Використовуючи на заняттях із іноземної мови методи інформаційно-симуляційних технологій, студенти відпрацьовували навички роботи з пацієнтами в умовах, максимально наближених до реальних; активізували навички збору анамнезу, обстеження хворого, основні принципи складання програм лабораторно-інструментального обстеження та лікування з використанням знань медичної термінології. Заслугує на увагу і можливість удосконалення студентами комунікативних навичок у режимі «лікар – хворий» із опорою на використання медичної термінології. У процесі спілкування з хворим майбутні лікарі отримали можливість удосконалювати навички опитування пацієнтів при зборі анамнезу, оперуванні клінічною, анатомічною та гістологічною термінологією; майбутні фахівці в галузі медицини вчилися знаходити раціональне в потоці інформації, мислити логічно і розвивати клінічне мислення за допомогою інноваційних методів.

Дослідження та застосування інноваційних методів у навчальному процесі дали змогу цілеспрямовано удосконалювати цей про-

цес, формувати готовність майбутніх лікарів до використання медичної термінології, розвивати потенційні та актуальні особистісні можливості студентів.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо у тому, щоб розкрити методику використання інноваційних методів під час вивчення медичної термінології студентів у вищій школі.

Список використаних джерел

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. — М. : Просвещение, 1989. — 190 с.
2. Богданова І. М. Педагогічна інноватика : навч. посіб. / І. М. Богданова. — О. : ТЕС, 2000.
3. Закалюжний М. М. Латинська мова і основи медичної термінології / М. М. Закалюжний, Г. Б. Паласюк. — Тернопіль : Укрмедкнига, 2004. — 423 с.
4. Закалюжний М. М. Латинська мова і основи медичної термінології / М. М. Закалюжний, А. В. Янков, В. В. Чолач. — Тернопіль : Укрмедкнига, 1999. — 274 с.
5. Інновації у вищій освіті : бібліографічний покажчик / Укладач : Н. В. Артикуца. — К. : Стило, 2005. — 202 с.
6. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учеб. пособ. / Г. К. Селевко. — М. : Народноеобразование, 1998. — 256 с.
7. Скляренко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь / Н. К. Скляренко // Іноземні мови. — 1999. — № 3. — С. 3-7.
8. Хуторской А. В. Педагогическая инноватика: методология, теория, практика : науч. изд. / А. В. Хуторской. — М. : УНЦ ДО, 2005. — 222 с.

YA. NAKHAYEVA

Ternopil

INNOVATIVE METHODS IN THE USAGE OF MEDICAL TERMINOLOGY IN THE PROCESS OF FUTURE DOCTORS TRAINING

The problem of actuality and perspectives of usage of critical thinking development techniques, the organization of independent work as well as informative and simulation technology during classroom work in the Latin language in medical establishment is analyzed in the given article. There are presented modern innovative tools used by teachers as well as a variety of tasks, contributing to the improvement of vocational language training of future doctors

Key words: critical thinking development, organization of independent work, informative and simulation training methods.

Я. М. НАХАЄВА

г. Тернополь

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ МЕДИЦИНСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ

В статье рассматривается проблема актуальности и перспективности использования технологий развития критического мышления, организации самостоятельной работы и информационно-симуляционных технологий на занятиях по латинскому языку в медицинском вузе, представлен современный инновационный инструментарий, используемый преподавателями, представлены разнообразные задания, способствующие совершенствованию профессиональной языковой подготовки будущих врачей.

Ключевые слова: развитие критического мышления, организация самостоятельной работы, информационно-симуляционные методы обучения.

Стаття надійшла до редколегії 14.08.2015